

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

בת ציון הורידו כנחל דמעה יומם ולילה

הלכה

בדיני אונאה

פרשת בהר בחקותי תשפ"א

שנה כ"ג - קובץ כ"ט [תשס"ז]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת בהר בחקותי

בדיני אונאה

"וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו" (כ"ה י"ד).

א

איסור אונאה והיוב התשלומין

שנינו בב"מ (נ' ע"ב) "אמר רבא הלכתא, פחות משתות נקנה מקח, יותר על שתות בטול מקח, שתות קנה ומחזיר אונאה".

הנה לא מצינו באונאה מצות תשלומין, כמו שמצינו בגזילה שנצטוינו בה והשיב את הגזילה, וכמו החזרת רבית דילפינן מ"וחי אחיך עמך", וצריך ביאור מה שורש חיוב השבת האונאה.

ועוד יש לעיין האם מה שאמרו ביתר משתות דבטל המקח, הוא מהדין הכללי דביטול מקח, וכשם שהמקח בטל כשנמצא בו מום, וכשור שנמצא נגחן, כך קבעו חכמים דאם יש אונאה יותר משתות, דעת האדם אינה מסכמת למקח והוי מקח טעות, או שמא אף הלכה זו דין מסוים הוא מדיני האונאה, ולא דין כללי דמקח טעות.

שתי שאלות אלו מצינו להן תשובה בדברי הפני יהושע (ב"מ נ"ו ע"א ד"ה במשנה), דמעיקרא תמה הפני יהושע על מה שאמרו (שם) דקרקעות אין בהם אונאה, והלא עיקר דין אונאה במכירת קרקע כתיב, "במספר שני תבואות ימכר לך", ותירץ דבאמת יש איסור אונאה אף בקרקעות, אלא שאין בהם דין אונאה לענין תשלומין. ומכיון שמתקשה אני בהבנת דבריו אעתיק לשונו.

"ונ"ל דבאמת לענין איסורא אפילו בקרקעות אסור להונות לכתחלה, והא דממעטינן מאונאה, היינו דלאו דלא תונו לא קאי עליהו, וממילא דלא ניתן להשבון להחזיר האונאה, דהא קי"ל כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, ומה"ט אפילו באונאת מטלטלים היה ראוי לומר שלא להחזיר האונאה, אלא דאפשר דכיון דקאי בלאו דלא תונו ה"ל כגזל, ומרבינן לה להשבון מוהשיב את הגזילה".

בדיני אונאה

ויש לעיין בדברי הפנ"י, דהלא תחילת דבריו בשאלה גדולה, הלא עיקר פרשה זו במכירת קרקע כתיב, ואיך נאמר דבקרקע אין אונאה, ותירץ דבאמת יש אף בקרקע איסור להונות, אך מ"מ אין בו לאו דאונאה. הרי שלא בא לחלק בין לאו לתשלומין, אלא באמת כל שישנו בבל תונו, ישנו בהשבה, וכל שאינו בהשבה אינו בבל תונו, אלא דמ"מ יש איסור אונאה אף בקרקע אף שאין בו לאו. ולכאורה עדיין הקושיא במקומה עומדת, דהלא עיקר פרשה זו במכירת קרקע מיירי, ואיך נאמר ד"לא תונו" ליכא בקרקע, ועוד דמה איסור יש באונאת קרקע אם לאו אין בו.

וצ"ל בדוחק, דאיסור אונאת קרקע למדין ממה דכתיב "במספר שני תבואות ימכר לך לפי רוב השנים וכו'", הרי דצריך למכור לפי שנות היובל וצריך לנכות כל שנה ושנה, וכיון דמ"מ ילפינן מפרשה זו דאיסור להונות אף בקרקעות, לא יפלא שלאו אין בו, אך דרך זו דחוקה למאוד, וצ"ע.

ולכאורה נראה יותר לחלק בין לאו דלא תונו שעובר גם בקרקע, ובין תשלומין דליכא בקרקע, דאיסור אונאה לחוד ותשלומין לחוד.

וכבר נחלקו הראשונים באופן שאין בו דין אונאה, כגון בפחות משתות, או בקרקע שאין בו אונאה, אם מותר לכתחלה ואין בו איסור כלל, או שמא יש בו אף איסור לאו, אלא שאין בו דין אונאה ואין בו חיוב תשלומין.

הרמב"ן בפירושו עה"ת כבר העיר כקושית הפנ"י, ומתחלה כתב דע"כ צריך "להטות המקראות ממשוטן", ולומר דלאו דלא תונו לא נאמר אלא על "דבר הנקנה מיד ליד", אך שוב כתב:

"ואני חושב עוד סברא, שודאי המאנה את חברו לדעת עובר בלאו, בין במטלטלין ובין בקרקעות, שבהן דיבר הכתוב אל תונו איש את אחיו, במספר שנים אחר היובל, שהוא מזהיר שיקנו וימכרו לפי השנים, ולא יונו איש את אחיו. אבל רבותינו חדשו באונאה תשלומים בשתות המקח, וביטול המקח ביותר משתות, ומזה בלבד מעטו הקרקעות לפי שהאונאה בהם אפילו ביתר משתות, מחילה, כמו שהיא מחילה במטלטלים בפחות משתות, אע"פ שהוא אסור להונות כן לדעת, אבל אין דרך בני אדם לבטל ממכרם מפני אונאה מועטת כזו, ודרשו חכמים מפני שאמר הכתוב, וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה דבר הנקנה מיד ליד, אל תונו איש את אחיו, למדנו שיש באונאה

בדיני אונאה

דין מיוחד במטלטלים שאינו נוהג בקרקעות, והוא חזרת הממון, אבל אזהרת הלאו נוהגת בכולן. ולכן אמר 'וכי תמכרו ממכר' לשון רבים, למוכר קרקעות ולמוכר מטלטלין, 'או קנה מיד עמיתך', היחיד מהם המוכר המטלטלין מיד ליד, ואמר לכולן 'אל תונו', וכיון שייחד והפריש המטלטלין ריבה בהן דין אונאה, והיא בחזרת התשלומין, וזה דבר נכון כפי המדרשים שקבלו רבותינו ברמזי התורה. ואולי יהיה כל זה אסמכתא, כי הלאו אזהרה בין בקרקע בין במטלטלין, וחזרת הממון בידם קבלה במטלטלין ולא בקרקעות, כמו שאמרו (ב"ק י"ד ע"ב) דבר השוה לכל כסף, כי השיעורים כולם בשתות ויתר על שתות כפי דעות בני אדם, ולמה לא יוציאו הקרקעות מן הדין הזה, והם הוציאו ממנו כלי בעל הבית ואמרו (ב"מ נ"א ע"א) לא שנו אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מבעל הבית אין לו אונאה, מפני שדרך בעלי בתים שלא ימכרו כלי תשמישן" (עכ"ל הרמב"ן שם).

הרי לן שעובר בלאו גם בקרקע, אלא שדין תשלומין ליכא אלא במטלטלין, וכך כתב בספר החינוך (מצוה של"ז) וכ"כ רבינו יונה (ב"ב ע"ח ע"א).

אך בדברי התוס' (ב"מ ס"א ע"א ד"ה אלא לאו) מבואר להדיא דליכא לאו באונאת קרקע, שהרי הקשו דצריך לאו בגזל בקרקע, דאי אפשר ללמוד מאונאה דאין אונאה בקרקעות, ואף דקרקע אינה נגזלת, מ"מ לאו דגזילה יש בו, אלא דאין בו קנין גזילה וחיוב אחריות, הרי לן דאין לאו דלא תונו בקרקעות וכדברי הפנ"י. הרי שנחלקו בזה הראשונים. [ושו"ר ראייה זו מדברי התוס' במל"מ (פ"ד ממלוה ה"א) ובהגהות רעק"א (חו"מ רכ"ז סעיף כ"ט)].

וע"ע בסמ"ע (רכ"ז ס"ק נ"א) שהביא מהמהרש"ל דאף דאין אונאה בקרקעות, מ"מ אסור להונות, דלא גרע מאונאת דברים וגניבת דעת ועובר בלא תונו איש את אחיו, שהוא הלאו דאונאת דברים, ולא בלאו דלא תונו איש את עמיתו שהוא הלאו לאונאת ממון (ועי' פת"ש שם).

וכיוצא בדבר נחלקו בפחות משתות, אם יש בו איסור אונאה אלא שאין בו תשלומין, או שמא אין בו איסור כלל, דהרמב"ן שם כתב להדיא דיש בו איסור, אלא שדרך אדם למוחלו ואין בו תשלומין, אך בספר החינוך שם כתב בסוף דבריו דאין בו איסור כלל, וז"ל "אבל פחות משתות התירו חז"ל לתגר להשתכר, מפני תיקון היישוב שימצאו בנ"א צרכיהם מוכנים בכל מקום". והרא"ש (ב"מ פ"ד סי' ז') נסתפק בפחות

בדיני אונאה

משתצות דשמוא הוי דרך המסחר ואין בו איסור, והטור והשו"ע (רכ"ז ס"ו) כתבו שראוי להחמיר מספק עי"ש.

אך לכאורה יש לתמוה על דברי החינוך דהלא בגמ' (נ' ע"א) נסתפקו בפחות משתות אם לאלתר הוי מחילה, או עד שיראה לתגר, הרי לן להדיא דמשום מחילה היא ולא תקנה, וזו תימה עצומה.

אך אין לדמות פחות משתות לקרקע בענין זה, דהלא חזינן שהחינוך בקרקע נקט כשיטת הרמב"ן דעובר בלאו, ולגבי פחות משתות נקט דמותר אף לכתחלה, דבקרקע אין אונאה מגוזה"כ, ובזה נקט כשיטת הרמב"ן דלא נתמעט קרקע [ועבדים ושטרות] אלא מתשלומין ולא מאיסור, אבל בפחות משתות דאיכא טעמא רבא, יש לומר דאין בזה איסור כלל, או משום שזה דרך המסחר [כמ"ש הרא"ש והטור], או משום תיקון היישוב [כמ"ש החינוך], וכ"ז פשוט.

ולכאורה היה נראה, דאין כונת החינוך כלל לדין אונאה פחות משתות, אלא להא דב"מ (מ' ע"ב) דאמר שמואל "המשתכר אל ישתכר יותר על שתות", ואין זה ענין לאונאה פחות משתות, אלא דין מסוים הוא בדברים שיש בהם חיי נפש, ומשום תקנת היישוב הוא, וכשאמרו שלא ישתכר יותר משתות, היינו ממחיר העלות ולא ממחיר השוק, ולכאורה כונת החינוך להלכה זו, שאכן משום תקנת היישוב הוא, אבל דין פחות משתות באונאה משום מחילה הוא כמבואר.

אך לפי"ז יש לתמוה בתרתי בדברי החינוך: א. החינוך כתב דהתירו פחות משתות, ואילו בגמ' מבואר דאף שתות מותר, אלא לא ישתכר יותר משתות. ב. מסדר דברי החינוך משמע דזה דין הכללי דאונאה פחות משתות, ולפי דרכנו מילתא אחריתא היא, ולא מדין אונאה פחות משתות, וצע"ג בדברי החינוך.

והנראה עיקר בדעת החינוך, דמה שאמרו בגמ' דמחלי, ומה שכתב דהוי דרך התגרין דבר אחד הם, דבאמת פשוט דמחילה בפחות משתות, אינו דומה למחילת פחות משו"פ. דכל פחות משו"פ קבעו חז"ל דדרך ישראל למחול, כיון שאין בו כל חשיבות בעיני בני"א, משא"כ בפחות משתות דהוי דבר חשוב, וגם אין כאן מחילה מתוך אהבת אדם או אהבת חסד, אלא שבדרך המקח והממכר אין דרכם של בני"א לתבוע ולהקפיד על פחות משתות, אף אם מדובר בכסף רב והפסד מרובה, ביודעם

בדיני אונאה

שזה דרך המסחר, ומצוי ומקובל שעד שתות מוסיפים על המקח, ולפעמים מרויח ולפעמים מפסיד, וזהו שאמרו שדרך הכל למחול פחות משתות, במסגרת המקח והממכר, ודעת ספר החינוך דיש בסברא זו אף להתיר לכתחילה אונאה פחות משתות, ועדיין צ"ע בזה.

והנראה עיקר בהדגשת והטעמת הדברים, לפי מה שביארתי במק"א בדבר הנמסר לחכמים (עיין מנחת אשר דברים סימן כ"ז), דבכל מקום שמצינו דין כללי בתורה, או מצוה כללית שע"כ יש בו פרטי הלכה, נמסר הדבר לחכמים לקבוע פרטיה ודקדוקיה, וברוח קדשם ועומק בינתם קבעו פרטים אלה, ודבריהם כדברי תורה ממש המה, וכך גם בסוגיא זן דאונאה שאסרה תורה, דלא אמרה תורה אם המקח קיים או בטל, ואם צריך להחזיר אונאה או לא, ומה בין קרקע ומטלטלין, ודברים שיש בהן מנין ומשקל וכדומה, וע"כ נמסר הדבר לחכמים, ודבריהם דברי תורה המה.

זה הנראה ביסוד הדברים, דו"ק ותשכח.

ב

בחייב השבת האונאה

עוד למדנו מדברי הפני יהושע שם, דמה שצריך לשלם אונאה דשתות, אינה אלא משום מצות והשיב את הגזילה, דמאחר שידענו איסור אונאה, שוב הוי בכלל גזל גם לענין השבה, ובאמת לא מצינו מקור מפורש לחייב תשלומי אונאה, ולדברי הפנ"י הוי כגזל וחייב ב"והשיב".

ולכאורה מבואר כדבריו בדברי הטור (חו"מ רכ"ז) וז"ל:

"אסור לאדם להונות לחבירו בין במקחו בין בממכרו, ואיזה מהן שאינה בין במוכר בין לוקח, עובר בלאו אם הוא במזיד, ואם הוא בשוגג הוא באיסור לאו, ואין לוקין עליו לפי שבכלל לאו דלא תגזול הוא, דניתן להשבון, שהמאנה את חבירו חייב להחזירו".

אמנם שמתי אל לבי שנחלקו בביאור דברי הטור הבית יוסף והפרישה, דז"ל הב"י "פירוש שדומה ללאו דלא תגזול, דמשום דניתן להשבון אין לוקין עליו", הרי לן שפירש דאין האונאה גזל ממש, אלא שחייב בתשלומין כמו גזל, ולפיכך אינו לוקה. אבל

בדיני אונאה

הפרישה כתב "פירוש, שגם זה גזילה ואגזילה כתיב והשיב את הגזילה", הרי שפירש דאונאה בכלל גזל ממש הוא, וכ"כ בסמ"ע (שם סק"א), וכדברי הפני יהושע, ודו"ק.

וצ"ע לפי דברי הפנ"י, דא"כ למה צריך ללמוד תשלומי ריבית מ"וחי אחיך עמך", ולמה לא נאמר גם ברבית, דמאחר שאסרה תורה את הרבית הוי כגזל ויש בו חיוב השבה, ועוד דהרי ידועים דברי הריטב"א (קידושין ו' ע"ב) דבאמת אין ברבית גזל כלל, אלא איסור בפני עצמו.

ויש לחלק דשאני רבית שניתן מדעת הלואה והמלוה, משא"כ אונאה דאין המתאנה יודע שנתאנה, ובזה מסתבר טפי דהוי בכלל גזל, ועוד דברבית עובר גם הלואה ולא רק המלוה, ומשו"כ ודאי אין איסורו משום גזל, משא"כ באונאה.

אך מדברי הרמב"ן שם בפירושו עה"ת, וכן מדברי החינוך, מבואר דילפינן מצות תשלומי אונאה מהא גופא, דמחד איירי קרא בקרקע, ומאידך כתיב או קנה מיד עמיתך, דמשמע דמיירי רק במטלטלין הנמסרים מיד ליד, וע"כ דשני דינים יש באונאה, איסור ותשלומין, ואף דיש לאו גם בקרקע, דין תשלום נתחדש רק במטלטלין, והרמב"ן רמז עוד בלשונו, דאפשר דחיוב התשלומין על פרטיו ודקדוקיו הוי קבלה עי"ש.

והנה הסמ"ע כתב (שם ס"ק נ"א) דבאונאת קרקע יש איסור, דלא גרע מגניבת דעת ואונאת דברים, ותמה עליו בפ"ת (שם ס"ק כ"א) למה לא הביא את דברי הרמב"ן דהוי לאו דאונאת ממון, ולהמבואר דס"ל לסמ"ע כהטור, אין הכרח בכל דרכו של הרמב"ן, ודו"ק בזה.

ועיין עוד בחידושי הגר"ח (פט"ו ממכירה ה"א) דנחית לעומקא דדינא כדרכו בקודש, וכתב דבאמת יש לעיין באונאת שתות דקנה ומחזיר אונאה, למה אין המאנה יכול לבטל את המקח, דהלא לא נתקיימה פסיקה שלו, דהלא הוא היה מוכן למכור בו ולא בה, ומאחר שהוא צריך להחזיר שתות נמצא שבטלה הפסיקה ומקחו מקח טעות, ולגביו הוי טעות במדה ובמנין דמבטל את המקח אף בפחות משתות, ומכח קושיא זו כתב דהחזרת אונאה בשתות אינו משום ריעותא בגוף המקח כלל, דבאמת מסברא הוי שתות כפחות משתות, דהלא חזינן דאין המקח בטל באונאת שתות, אלא דהוי גזה"כ בפני עצמו הנאמר באונאה דשתות קנה ומחזיר אונאה, וא"כ נמצא דמשום עצם מעשה המקח, לא היה צריך כלל להחזיר אונאה, רק דדין תורה הוא שיחזיר, אשר ע"כ שפיר

בדיני אונאה

מתקיים המקח, ולא דייננן ליה דין טעות לגבי המאנה, עי"ש שהאריך בזה, ומבואר מכל דבריו דאין אונאה כגזל כלל, דבאמת באונאת שתות המקח קיים, ובעצם אין בו ריעותא ודופי, אלא שגזה"כ הוא לחייבו בתשלומין, ואין זה דומה לגזל כלל, אלא שהגאון לא ביאר היכן חייבתו תורה באונאת שתות, וגזה"כ זה איה מקום כבודו, וע"כ צ"ל כדברי הרמב"ן דקבלה הוא או מרמיזא דקרא, ועדיין צ"ע.

ג

קטן באונאה

והנה יש לעיין לפי המבואר אם יש דין אונאה בלי איסור אונאה, דמאחר דחזינן דאפשר דיש איסור לאו ללא חיוב השבה, יש לעיין לאידך גיסא האם יתכן שלא עבר על לאו דלא תונו ואעפ"כ חייב להחזיר אונאה.

ובשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' פ"א אות כ"ח) נסתפק בקטן שהגיע לעונת הפעוטות שמקחו מקח וממכרו ממכר, אם אינה את חבירו האם צריך להחזיר אונאה. וכתב דלשיטת הפנ"י דיש באונאה גזל, ודאי מסתבר דצריך להחזיר האונאה כשהגדיל, עי"ש. [וצ"ע בדבריו, דאף בגזילה אינו חייב לשלם אלא לפני משוה"ד, כמבואר באו"ח סימן (שמ"ג ס"א) ובמשנ"ב שם (סק"ט), ואפשר דכונתו כשהדמים שקיבל עדין בידו כשהגדיל], ועוד הביא שם את דברי הרמב"ן הנ"ל דאף בקרקע יש לאו, אך מ"מ נסתפק בקטן שאינו בר חיובא כלל אם יש בו דין אונאה.

ולדברי הגר"ח יש לעיין, דאם אין דופי וחסר בעצם הפסיקה והקנין, אלא שגזה"כ הוא לחייבו בתשלומין, מסתבר דסיבת החיוב היא בעצם החטא, דמשום החטא נתחייב לשלם, כיון שבעצם הקנין אין ריעותא, אך מ"מ מסתבר טפי לענ"ד דאף בקטן יש חפצא של חטא אף שאיננו בר חיובא, דהלא לא ספינן ליה בידיים, והארכתי במק"א לבאר דיש גדר חטא אף בקטן ואכמ"ל.

ד

בגדר הפטור דפחות משתות

ובמה דאמרו פחות משתות מקחו קיים ואין מחזיר אונאה, כתב הרמב"ם (פי"ב ממכירה ה"ג) "שכל פחות משתות דרך הכל למחול", וכ"כ הרמב"ן שם דהוי משום דמחלי אינשי פחות משתות בדרך מקח וממכר, וכ"כ בשו"ע (חו"מ רכ"ז ס"ג), ויש

בדיני אונאה

לענין אם צריך בזה מחילה בפועל, או שמא אין כלל חיוב מעיקרא במה שדרך בנ"א למחול [וכיוצא בזה דנתי (מנח"א ב"ק ח"ב) בגזילה פחות משו"פ, האם פטור מהשבה משום מחילה בפועל, או שאין חיוב השבה במה שדרך בנ"א למחול, ונפ"מ לענין יתמי דלאו בני מחילה נינהו, עי"ש].

ובמחנה אפרים (דיני אונאה סי' י"ג) הביא את לשון הרמב"ם בהל' גניבה "שכל פחות משתות מוחלין בו רוב האדם במשא ובמתן", וכתב דלפי"ז אם המתאנה פחות משתות עדיין לא נתן את הדמים, יכול הוא לומר אני מן המיעוט שאינם מוחלים פחות משתות, וא"א להוציא ממנו, דכיון שהוא מוחזק א"א להוציאו ממנו שלא בראיה, הרי שהבין שצריך מחילה בפועל, ונקטינן שמסתמא מחל, אבל אם לא מחל באמת יש אונאה אף בפחות משתות.

אך מסתימת הפוסקים והראשונים נראה יותר דלעולם אין אונאה בפחות משתות, וכ"כ הסמ"ע (שם ס"ק י"ד) דאפילו אם עדיין לא שילם ואומר שאינו מוחל בטלה דעתו, ומסתבר כך לענ"ד, דנמסר הדבר לחכמים, והם קבעו פרטיה ודקדוקיה של מצוה זו, ואמרו דאין אונאה פחות משתות כיון שדרך בנ"א למוחלו.

ובמשכנות יעקב (חו"מ סימן נ"ט) פסק אף הוא, דאם הלוקח עדיין לא שילם ונתאנה פחות משתות, זכותו לעכב מעותיו בידו ולבטל את המקח, אך הוא הגיע למסקנא מטעם אחר, עי"ש.

וענין עוד במחנ"א (שם סי' ז') דבדבר שמחירו קבוע וידוע, יש אונאה אף בפחות משתות, וכ"ה בערוך השלחן (סי' רכ"ז ס"ב וס"ז), אך אין מזה ראיה לני"ד, דאפשר דבדבר שמחירו קבוע, אין בנ"א מוחלין בו כלל אף לא פחות משתות, וז"פ.

ולכאורה נחלקו הרמב"ם והראב"ד בשאלה זו.

דהנה כתב הרמב"ם (פכ"ט מהל' מכירה ה"ח) דבדיני אונאה קטן כגדול לכל דבר, והמאנה את הקטן פחות משתות, קנה ואינו מחזיר אונאה, והראב"ד השיג עליו דכיון דיתמי לאו בני מחילה נינהו, אף בפחות משתות חייב להחזיר.

וכתב שם המגיד משנה "ומ"ש ביתמי לאו בני מחילה נינהו, מ"מ חכמים שתקנו שיהיה מכרן ממכר משום כדי חייהן, הם תקנו שיהיה טעותם כגדול", הרי לן בדעת

בדיני אונאה

הרמב"ם דלא בעינן מחילה בפועל, אלא משום "שדרך הכל למחול" קבעו חכמים שבפחות משתות אין כלל חיוב להחזיר, אך מלשון המגיד משנה משמע דהוי מצד תקנת חכמים, וכבר ביארתי לעיל את הנלענ"ד, דאין זה כשאר תקנות חכמים בממונות, אלא שנמסר הדבר לחכמים לקבוע פרטי הלכה זו, והם קבעו פרטיה ודקדוקיה של הלכה זו ודבריהם כדין תורה.

ומשום כך אין ללמוד מכאן הלכה כללית דכל שאין דרך בני אדם להקפיד עליו הוי כמחילה.

אמנם מצאנו דכל שאין דרך בני אדם להקפיד עליו, הוי כנתינת רשות אף בסתמא, עיין ברמב"ם הלכות אישות (פ"ה ה"ח) דכל שאין הבעלים מקפידין אם קידש בו הוי ספק קידושין, ועיין ביו"ד (רמ"ח ס"ו) דבן ועבד האוכלים אצל אב ואדון, מותר להן לתת מן האוכל לעני, כיון שזה מנהג בעלי הבתים, ועיין במשנה במס' דמאי (פ"ז מ"א) דאורחא יש לו רשות להפריש תרו"מ ממה שמונח לפניו, ובירושלמי שם (ל' ע"א) הקשו למה אין בזה משום גזל, ותירצו "רוצה הוא שיהיה לו נחת רוח", הרי דאף שאין כאן הקנאה ונתינת רשות, יש לסמוך על המנהג דמסתמא ניהא ליה בכך, וכיוצא בדבר מצינו בכמ"ק.

וכע"ז כתב בשו"ת חות יאיר (סימן ק"ו) לגבי משרתת בבית ששברה כלים, דאם המנהג שאין מקפידין עליה, אף אם בעלת הבית מקפדת בטלה דעתה, ואי אפשר לחייבה בתשלומין.

ולא נתפנתי להאריך בזה ולקבוע מסמרות להלכה, ועוד חזון למועד.

ה

אונאה ביותר משתות

ועוד יש לעיין באונאה יותר משתות דבטל המקח, אם הוא דין מסויים באונאה, וכדין שתות דקנה ומחזיר אונאה, או שמא הוא מהדין הכללי דמקח טעות, וכיין ונמצא חומץ, והמקדש אשה ונמצא בה מום וכדו'. וראיתי בפני יהושע שם שכתב דאין צריך קרא לדין יותר משתות דבטל מקח, וכ"כ באחיעזר שם עיין בדבריהם.

בדיני אונאה

אך לדידי צ"ע בזה, דבכל מקום שמצינו מקח טעות, יש בו טעות בגוף המקח, דהיינו בדבר הנקנה, אבל באונאה יותר משתות באמת אין טעות בעצם המקח, אלא בגובה התשלום, ומה סברא יש לבטל את המקח, ומסתבר יותר היה לומר שיחזיר אונאה. דמה בין שתות ליותר משתות לענין חזרת אונאה.

ועוד דבאמת נראה דאין סברא לומר דהוי כטעות בעיקר המקח, דעל המתאנה מוטל לבדוק, וכל שבידו היה לבדוק אינו יכול לטעון מקח טעות, ובפרט באונאה דכך הוא דרך הסוחרים להפקיע את השערים, וגדולה מזו כתב הט"ז (חו"מ של"ב ס"ד) ובשו"ת חוות יאיר (סי' ס"ט) דמוכר ששיקר ללוקח, באומרו שפלוגי אלמוני מציע מחיר גבוה על נכס מסויים, כדי להביא לכך שגם הלוקח יעלה את המחיר, ושוב נתברר שלא היו דברים מעולם, והלוקח ששילם יותר מחשש שפלוגי יקנה, בא לטעון טענת מקח טעות, בתואנה שאילולי חשב שפלוגי מוכן לשלם יותר אף הוא לא היה קונה במחיר מופקע, אין ביד הלוקח לבטל את המקח, כיון שכך דרך התגרים לשקר כדי להפקיע שער ולהעלות מחיר, ולכאורה ק"ו הדברים שמן הסברא אין דין מקח טעות באונאה דיותר משתות.

ומשום כך נראה יותר, דאף הלכה זו דין מסוים באונאה הוא, ולא גדר כללי דביטול מקח, ויסוד הדבר דנמסר הדבר לחכמים לקבוע פרטיה ודקדוקיה של הלכה זו, והם אמרו דיותר משתות בטל מקח ודו"ק בזה.

והנראה עיקר בשאלה זו, דזה בעצם שאלת הגמ' (ב"מ נ"ז ע"א) אם בשטרות עבדים וקרקעות יש ביטול מקח, ופרש"י שם "מי אמרינן מאל תונו הוא דאימעט והא לאו בכלל אונאה הוא אלא מקח טעות הוא, או דלמא כיון דלאו דבר שבמדה הוא ולא אטעייה בדיבוריה, כשאר דין אונאה הוא", הרי לן להדיא דזו בעצם ספיקת הגמ'.

אמנם עדיין נראה, דאף דבאמת דין מסויים הוא בפרשת אונאה, מ"מ הוי דומה לביטול מקח לענין שנוהג גם בקרקעות, ועדיין צ"ע.

ועיי' עוד בלשון התוס' (נ' ע"ב) "כיון שהיא יתר משתות, הו"ל רחוק מן המקח יותר מדאי, וכאילו לא מכר כלל, דהו"ל כיון ונמצא חומץ", ובזה ביארו התוס' מה שחידשו בתי' אחד, שאם אחד מהצדדים נתאנה יותר משתות, גם השני יכול לחזור ולבטל את המקח, כיון שבטעות יותר משתות הוא מקח טעות גמור, ולא רק זכות למתאנה

בדיני אונאה

מפרשת אונאה, ונראה מדבריהם שבזה נחלק הריב"ם שחולק על דין זה, ובכתבים הארכתי במה שנחלקו המחבר והרמ"א בהלכה זו (חו"מ רכ"ז ס"ד) ואכמ"ל.

ועיין עוד בדברי המ"מ (פי"ג ממכירה ה"ז) שכתב דהרמב"ם למד שגוי משלם אונאה לישראל, מהמבואר בעבו"ז (ע"א ע"ב) דמחזיר דמים בביטול מקח, וה"ה לאונאה, והיש"ש (ב"ק פ"ה ה"סי"מ"א) תמה דמה ענין אונאה למקח טעות, הרי שנחלקו גדולי עולם באונאת שתות, אם יסודו בגדרי מקח טעות, או דין מסויים הוא.

והנה הסמ"ע (סקי"ח) כתב דביתר משתות הוי ביטול מקח, אף אם ידע המתאנה, ולא כדברי הלבוש, ובט"ז וכן בנתיבות (סק"ד) חלקו עליו, דאם ידע מה שייך ביטול מקח. ולפי המבואר נראה דמ"מ כך תיקנו חכמים, וכשם שפחות משתות לא בעינן מחילה בפועל, כך ביתר משתות לא בעינן טעות בפועל, ודו"ק בזה.

ו

עוד בשיטת הרמב"ן ביסוד איסור אונאה

הנה עוד יש לדייק מלשון הרמב"ן הנ"ל "המאנה את חברו לדעת עובר בלאו", דאין איסור אונאה אלא לדעת, וכ"כ ספר החינוך שם, ומשמע דרק כשהמאנה ידע שהוא מאנה את חברו, יש איסור, אבל אין איסור כלל בשוגג, וצ"ב בשיטת הרמב"ן והחינוך, דמה בין כל איסורי שוגג לשוגג באונאה, דאין בו איסור כלל.

ולהדיא כתב הטור (חו"מ רכ"ז) דאף בשוגג עובר באיסור אונאה, ודלא כפי שמשמע מדברי הרמב"ן והחינוך, ולכאורה מסתבר כדבריו.

ונראה לכאורה דהרמב"ן לשיטתו דבאמת אין האונאה בכלל גזילה, אלא דין מסוים הוא, ויסוד גדרו לא בהפסד הממון שגרם לחבירו, אלא בעצם מעשה האונאה והעוול שבו, ולשיטתו אין איסור אלא במאנה לדעת, אבל בשוגג אין בידו חטא כלל, כיון שכל חטאו ופשעו בעובדא שהונה את חברו, ולא בתוצאת האונאה. וגם הטור הלך בזה לשיטתו, דס"ל דאיסור אונאה בכלל גזל הוא כנ"ל, וא"כ פשוט דאף בשוגג יש בו עבירה, כיון שמ"מ נתאנה חברו על ידו וכגזילה בשוגג דמי, ודו"ק היטב בזה.

וראיתי אף בקרית ספר להמב"י"ט (פי"ב ממכירה) שכתב שתי הנחות אלה, דעובר גם בשוגג, ושחייב להחזיר אונאת שתות כדין גזל, והא בהא תליא כמבואר.

בדיני אונאה

והנה כתב הבעל המאור (סוף ב"ק, מ"ה ע"ב בדפי הרי"ף) לגבי מה שנחלקו רב ושמואל בב"מ (מ"ט ע"ב) באונאה אם בשתות מקח הוא או בשתות מעות, דאונאה איסורא הוא והלכתא כרב באיסורא, ולכאורה פשוט דאם אונאה גזל היא, הרי הוא דין ממוני ולא איסורא, וע"כ דגם שיטת המאור דיסוד דין אונאה גדר איסורא הוא.

ויש לעיין אם בני נח נצטוו על האונאה, וראיתי שכבר דנו בזה האחרונים, בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קס"ה) כתב דאין איסור זה נוהג בב"נ דאינה משבע מצוותיו אמנם באמת כבר נסתפקו בזה התוס' בב"מ (ע' ע"ב ד"ה תשיך), דשמא בני נח הוזהרו על האונאה כמו על הגזל, עי"ש.

ולכאורה אף שאלה זו תלויה ביסוד לאו זה, דלהטור דהוי בכלל גזל הו"ל בכלל ז' מצוות ב"נ, אבל להבנת הרמב"ן לכאורה מילתא אחריתא היא ולא בכלל גזל, וא"כ אין ב"נ בכלל, אך באמת כתב הרמב"ן בפרשת וישלח (ל"ד י"ג) דאונאה הוי בכלל דינים שב"נ נצטוו בהם, אך מ"מ מבואר אף שם דלא בכלל גזל הוא, אף שבכלל הדינים הוא לחייב ב"נ.

ועוד יש לדקדק בזה בדברי הרמב"ם בספר המצוות, שמנה שתי מצוות שלא להונות את ישראל (ל"ת ר"נ) ושלא להונות את הגר (ל"ת רנ"ג), ואם מלתא דגזל היא, צ"ב מה סברא יש לחלק בין ישראל לגר, וכי צריך קרא דאסור לגזול ולגנוב ולהזיק את הגר, אך את"ל דיסוד האיסור לאו משום ממונא היא, אלא משום עצם מעשה האונאה, מובן דשתי לאוין יש כאן, ולחוד נצטוינו שלא לצער את הגר באונאה, ודו"ק בכ"ז כי קצרתני מאוד.

אמנם בעיקר שיטת הרמב"ן והחינוך דאין איסור אונאה אלא מדעת, נראה עיקר לענ"ד, דכל פרטי דין זה נמסרו לחכמים והן הם שקבעו דין שתות, פחות משתות, ביטול מקח, עד שיראה לתגר וכדו', ובעומק בינתם קבעו גם דאין איסור אלא במאנה מדעת, דבאמת נראה עיקר דודאי אף האונאה מאיסורי הממון היא, ודו"ק כי קצרתני.

ב

ביסוד גדר אונאה

הנה עוד יש לעיין ביסוד איסור אונאה וגדרו, אם הוי משום חוסר סמיכות דעת של מי שנתאנה והוי כעין מקח טעות, וגם האיסור יסודו במה שרימה את חבירו בכחש ובכזב, או שמא גדר האיסור הוי משום עצם הפקעת השער ולא משום צד הרמאות שיש במקח, אלא דמהני מחילה באיסור זה כשם שמהני מחילה בגזל בין לכתחלה ובין בדיעבד, אך כל עוד לא מחל, יסוד האיסור משום הפקעת השער הוא, דאין אדם זכאי לגבות מחיר מופקע במקח וממכר וכעין איסור גזל ואיסור רבית הוא.

(ויש לשאול שאלה זו בסגנון אחר, דהנה שני דרכים יש בביטול הקנין, יש שקנין בטל משום חסרון במעשה הקנין כגון שלא נעשה כדת וכדין, או שלא סמכא דעתיה דקונה או מקנה וככל דיני מקח טעות, ויש שקנין בטל משום שכל מהות הקנין מופרך ומשולל יסוד כגון ברבית דאף שיש כאן גמ"ד, ולכאורה הוי שכירות וכמבואר בשו"ת המיוחסות לרמב"ן סי' רכ"ג, ויש לעיין באונאה האם מעשה הקנין לקוי משום טעות שבו, או מהות המקח לקוי משום הפקעת השער).

ונראה להוכיח דאין יסוד האיסור משום רמאות וצד טעות שבמקח אלא משום הפקעת השער מהא דב"מ נ"א ע"א "ההוא גברא דהוי נקט ורשכי לזבוני קרי שיתא ושויא חמשא ואי הווי יהבי ליה חמשא ופלגא הוה שקיל אתא ההוא גברא ואמר אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא הווי מחילה אתן ליה שיתא ואתבעיה לדינא אתא לקמיה דרבא א"ל לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית אין לו עליו אונאה ההוא גברא דהוה נקט כיפי לזבוני קרי שתין ושוי חמשיין ואי הווי יהבי ליה חמשיין וחמשא הוי שקיל אתא. ההוא גברא ואמר אי יהיבנא ליה חמשיין וחמשה הווי מחילה אתן ליה שיתין ואתבעיה לדינא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מן בעל הבית אין לו עליו אונאה א"ל רב דימי יישר".

הרי לן דאף שלא נתאנה כלל וידע מראש שהמחיר אותו נדרש לשלם מופקע הוא ואינו יכול לטעון שלא סמכא דעתיה להקנות ומקח טעות הוא, מ"מ כיון שמחילה אין כאן אונאה יש כאן וכבר הוכיח המרדכי הלכה זו מן הסוגיא, וז"ל בב"מ סי' ש"ז:

בדיני אונאה

"כ' רבינו אבי העזרי אם ידע הלוקח ושתק עד לאחר זמן ותבעו לדין לא הוה שתיקתו מחילה כדחזינא הכא בתלמודא גבי וורשכי וכיפי שהרי רבא ורב חסדא לא פטרי משום דידע אלא משום דבעל הבית העשוי למכור כליו היה אבל מפני שידע הלוקח כשלקח שנתאנה לא פטרוהו עכ"ל".

וכבר קדמו רבינו חננאל בסוגיא שם:

"שמעינן מהני תרי עובדי עובדא דורשכי ועובדא דכיפי דידעו מקמי דליזבון להו דאית בהו אונאה וזבנינהו ובתר הכי קמו על המוכר וטענו טענתייהו טענה ולא דחאום אלא מפני שקנו מבעל הבית ולא יכלי למימר להו ידעיתו ומחליתו אלא אם יפרש לו שחפץ זה אינו שוה את הדמים הללו ורצה וקיבל אין לו לחזור והוא הדין למוכר".

אמנם הבית יוסף בסעיף ז' תמה דזה היפך ממה ששינינו דיכול לחזור עד כדי שיראה לתגר עי"ש.

ובסימן רכ"ז סעיף ז' כתב הרמ"א "היה יודע הלוקח בשעה שלקחו שנתאנה ושתק ומיד לאחר הלקיחה קודם שיראה לתגר או קרובו תובע אונאתו לא אמרינן דמחל הואיל וידע" והט"ז שם כתב דבא ליישב תמיהת הבית יוסף דאכן אמת הדבר דאחר שיראה לתגר הוי מחילה אף בידע מעיקרא שנתאנה וכל הלכה זו לא ניתנה אלא עד כדי שיראה לתגר, ולא כדברי הב"ח שנקט דאם ידע שנתאנה יכול לתבוע אונאתו אף לאחר כדי שיראה לתגר עי"ש.

אמנם לענ"ד אפשר דאין תמיהת הב"י מבוססת על הבנתו דיכול לחזור אף לאחר כדי שיראה לתגר, אלא כונתו על עצם דין אונאה כשידע שנתאנה דהרי מדין עד כדי שיראה לתגר משמע דכל גדר אונאה אינו אלא משום שלא ידע שנתאנה ולא מחל אבל אם ידע חזקה שמחל ולפיכך אמרו דלאחר כדי שיראה לתגר ודאי מחל וא"כ מה שייך אונאה כשידע מתחלה שנתאנה.

והלום ראיתי בסמ"ע שם סקי"ח שהביא מהלבוש שאכן נתקשה בזה וכתב דוחק עצום דכל הלכה זו מיירי דלא ידע שנתאנה עד לאחר גמר המקח, אך באמת פירוש זה נסתר מגוף הסוגיה כמבואר.

בדיני אונאה

וע"כ דאכן יש טענת אונאה אף בידע מראש שנתאנה ואין כאן שום טענת טעות, ועיין בב"ח שכתב דאין זה אלא כשמסר מודעה בפני עדים שאין כונתו למחול אלא כונתו לשלם ע"מ לחזור ולתבוע אונאתו והקצות שם ס"ק ה' דחה את דברי הב"ח ובנתיבות בס"ק ד' אימין אותם עי"ש, ויסוד פלוגתתן בסתמא האם אמרינן שמחל או לא.

ועוד נחלקו בהלכה זו בסמ"ע בס"ק י"ח שכתב דגם ביותר משתות דהוי ביטול מקח יכול לחזור בו אף שידע שנתאנה והוכיח כן מסתימת לשון המרדכי והרמ"א שלא חילקו בזה בין שתות ליותר על שתות, ובנתיבות שם תמה עליו דבשלמא בשתות אמרינן דאף שידע שנתאנה לא מחל אלא כונתו מראש היתה לקיים את המקח ולהחזיר את השתות שנתאנה, אבל ביתר על שתות למה יקנה ע"מ לבטל את המקח אפוכא מטראתא למה לי, עי"ש.

ולכאורה כל סוגיא זו תמוהה, דע"כ לא נחלקו ופלפלו כל גדולי עולם אלא אם מחל או לא מחל, אך לכאורה אין כאן תחלת אונאה כלל, דכיון דידע את השווי האמיתי של המקח וידע שהוא נדרש לשלם יותר משווי לא נתאנה כלל ומה אונאה יש כאן.

וע"כ דעצם הפקעת השער הוא יסוד גדר האונאה, וכשם שהתורה אסרה את הרבית כך אסרה את האונאה, לא משום חסר וריעותא במעשה הקנין ותוקפו אלא משום חסר וריעותא במהות הקנין, דהתורה שוללת ריוח ממוני המושתת על הפקעת שער, וכל עוד לא מחל יש דין אונאה אף שידע שנתאנה.

ב

ובאמת נראה דכל עצם לשון אונאה אינו ענין לרמאות וחוסר ידיעה כלל, אלא לשון צער ונזק, דהלא אמרו במשנה (ב"מ נ"ח ע"ב) "כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים לא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך שנאמר וגר לא תונה ולא תלחצנו" הרי שאונאת דברים נאמרה לא רק ברמאות וגניבת דעת אלא אף באומר לבע"ת זכור מעשיך הראשונים, וכל שמצערו בדברים הרי הוא בכלל אונאת דברים וכנגדו המקפחו בממונו הוי אונאת ממון, ועיין באגרת התשובה לרבינו יונה (דרש ראשון סי"ט) ואסור לצער כל איש מישראל... ולשון אונאה – לשון

בדיני אונאה

צער שנאמר (ישעיה מ"ט נ"ו) והאכלתי את מוניך את בשרם, וכ"כ בשע"ת שער ג' סכ"ד "והמצער כל איש מישראל עובר בל"ת שנאמר ולא תוננו.... ואמרו רבותינו באונאת דברים הכתוב מדבר, והוא מענין הצער והמצוק מלשון "והאכלתי את מוניך את בשרם".

ועיין עוד ברש"י ריש פרשת חוקת (במדבר י"ט ב') "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה", ועיין עוד בשו"ע אהע"ז סי' קכ"ו סעיף כ"ז ברמ"א ופר"ח דאין לכתוב "למנין שאנו מונין" אלא "למנין שאנו מנין" שלא ישתמע לשון אונאה, הרי לן מכל זה דכל עיקר לשון אונאה, אין משמעו רמאות וטעות אלא צער ונוק, ודו"ק בכל זה.

ג

ועצם ההנחה דאיסור אונאה אינו אלא משום חסרון בסמיכ"ד וגדר טעות, אלא כעין גדר גזל ורבית שבהם לא התהליך לקוי אלא עצם מהות הרווחת הממון באיסור יסודו, מוכחת אף מסוגית הגמ' בב"מ ס"א ע"א "למ"ל דכתב רחמנא לאו ברבית, לאו בגזל, ולא באונאה" ואף שאמרו שם "ואי כתב רחמנא לאו באונאה משום דלא ידע ומחיל", אין זה אלא חילוק בעלמא שלא ללמוד זמ"ז, אך מ"מ מעצם שאלת הגמ' ואריכות הסוגיה משמע שיסוד אחד לגזל רבית ואונאה וכמ"ש רש"י שם שבכולם "מחסר ממון חבירו" שלא בדין עי"ש.

ונראה עוד הרגשת הלב, הלא כל דיני מקח טעות על פרטיהם ודקדוקיהם ועניני תכולת הקנין מה כלול בו ומה לא, מבוארים בפ"ה ובפ"ו מב"ב, אבל בב"מ מציעו רק שתי הלכות, בפ"ד ובפ"ה, האונאה והרבית, ואין זה אלא משום שיש צד השוה בשתי הלכות אלה בשורש גדרם כמבואר.

בת ציון הורידה כנחל דמעה יומם ולילה

בת ציון הורידה כנחל דמעה יומם ולילה

על האסון באתרא קדישא מירון

"ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה'"
(ויקרא י"ו).

"והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה
כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח וכל ברכים
תלכנה מים הנה באה ונהיתה נאם אדני" (יחזקאל כ"א י"ב).

הלב ממאן להנחם, והעין ממאנת לייבש מקור דמעה, על השבר הגדול שפקד את עם ה', ובעיצומה של שמחת ההילולא עלו ארבעים וחמש קרבנות טהורים בסערה השמימה.

ובאותו לילה מר ונמהר, עלה בלבי מה שכתוב בתורה במות נדב ואביהוא בני אהרן "וידם אהרן" (ויקרא י"ג), והדמיון כל כך ברור וכל כך בולט.

היה זה ביום שמיני למילואים יום הקמת המשכן, השמחה היתה עצומה הלא זה היום קוינו לו נגילה ונשמחה בו, מאות בשנים חיכו ישראל ליום זה, שבו הקב"ה ישכין שכינתו בקרבם ויגילו בישועתו.

מאות בשנים עבדו בפרך בגלות מצרים, ובצאתם ממצרים תעו במדבר הגדול וניסו את הקב"ה נסיון אחרי נסיון, עד שהגיע היום הגדול והנשגב של הקמת המשכן.

"וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת
והעלה והשלמים. ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו
את העם וירא כבוד ה' אל כל העם" (ויקרא ט' כ"ב – כ"ג).

ובעיצומה של השמחה הגדולה:

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה'. ויאמר
משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש ועל פני

בת ציון הוריתי כנחל דמעה יומם ולילה

כל העם אכבד וידם אהרן" (שם י' ב' – ג').

בשיא השמחה, השבר הגדול של מות נדב ואביהוא.
"וידם אהרן".

ובמדרש (מובא ביערות דבש ח"ב דרוש י"ז ד"ה ויובן גם כן) שאלו וכי מה היה לו לאהרן להשיב, דכתיב ביה וידם אהרן, ואמרו היה לו לומר "ביום השמיני ימול בשר ערלתו".

והדברים פלאיים ומה ענין מילה בשמיני למות בני אהרן.
ושמעתי בזה פירוש נפלא, לפי דברי הגמ' בנדה (ל"א ע"ב):

"שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי... ומפני מה אמרה תורה מילה לשמונה, שלא יהו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים".

וכך היה יכול אהרן הכהן להשיב, וכי מן הדין שכל בית ישראל יהיו שמחים בחנוכת המשכן ורק אני, הכהן הגדול מאחיו שכל כך טרחתי לראות את המשכן עומד על תילו ולהכין את כל הכהנים ולהכשירם לעבודתם, ורק אני אתעצב ואתאבל על מות שני בניי, והלא אתה אמרת שמילה בשמונה, כי אין זה מן הדין והיושר שכולם יהיו שמחים ואביו ואמו עצבים.

אלא שאהרן הכהן לא שואל ולא מדשיב, אלא "וידם אהרן" מתעטף הוא בפלך שתיקה.

ספר איוב הוא הספר שבו לומד האדם איך להתמודד עם הכאב והאבדון, מדת הדין פוגעת באיוב הצדיק. שבעת בניו ושלושת בנותיו מתים על פניו בסערה גדולה, ואיוב בשברון לבו אומר "ערם יצאתי מבטן אמי וערם אשוב שמה ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מברך" (איוב א' כ"א).

ושלושת רעיו נכנסים לנחמו, אליפז התימני, בלדד השוחי וצופר הנעמתי, וכל אחד מהם מתפלפל ומתפלסף, וכולם מנסים להבין ולהסביר פשר דבר, על מה עשה ה' ככה.

ולאחר אריכות דברים ולהג הרבה, נגלה אליו הקב"ה מתוך הסערה ושואל אותו שאלות נוקבות:

"איפה היית ביסדי ארץ הגד אם ידעת בינה... על מה אדניה

בת ציון הוריתי כנחל דמעה יומם ולילה

הטבעו או מי ירה אבן פנתה ... הנגלו לך שערי מות ושערי
צלמות תראה" (שם ל"ח ד' – י"ז).

תמצית הדברים ועומקן, טועים הם חבריך המנסים להבין ולהסביר את פשר
הכאב והמות, במופלא ממך אל תדרוש, אף משה רבינו ביקש לידע צדיק ורע לו,
רשע וטוב לו, ונחלקו אם נענה (ברכות ז' ע"א).

אין אנו מצווים להבין את פשר הכאב והיסורין אלא לקבל את אשר אין בידינו
להבין! וידם אהרן!

שמעתי ממורי ורבי הגאון הקדוש בעל דברי יציב, לבאר מה שאמרו (ברכות י"ג
ע"ב) דבשעה שמקבל על עצמו עול מלכות שמים מעביר ידו על פניו, ובש"ע
(סימן ס"א ס"ה) מבואר דמכסה עיניו כדי שלא יסיח דעת, כי כונה מעכבת בפסוק
ראשון דקריאת שמע, אך ממה שאמרו שמעביר ידו על פניו ולא אמרו שסוגר את
עיניו שלא יסתכל מסביבו, משמע שיש בזה גם ענין סמלי.

ועומק הענין, דידוע ששם הוי"ה שורשו במדת הרחמים, ושם אלקים מדת הדין
יסודו, ואיש יהודי עומד ומכריז "שמע ישראל ה' אלקינו", אף שלפעמים רואים
אנו את מדת הרחמים בהתגלמותו, ולדאבון לב לפעמים מדת הדין נגלית,
מאמינים אנו ש"ה' אחד", והכל רחמים וחסדים וכל דעביד רחמנא לטב עביד, ואף
שאינן אנו זוכים לראות זאת בחוש, מכסים אנו את עיני הבשר, כלומר, אין כל
ממש במראה עינים, ובלבנו יודעים אנו שממנו לא תצא הרעות, וכל מדותיו של
הקב"ה רחמים המה.

ארבעים וחמש קרבנות, קרבנות ציבור הם, וכל ישראל שותפים בקרבנות
הציבור, ולבי אומר לי שגם בגזירה נוראה זו, הקב"ה ירד לגנו ללקוט לו שושנים
ובחר מכל ערוגה וערוגה, זה לצד זה כולם עלו בסערה השמימה, כובעים שחורים
וכיפות לבנות, ספרדים ואשכנזים, חסידים וליטאים, ועל כולם תינוקות של בית
רבן שלא טעמו טעם חטא.

וידם אהרן. לא עלינו לשאול שאלות, נסתרים דרכי ה', וכל מה שמוטל עלינו
להרבות בתפילה, להתחזק באמונה ובטחון, איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר
חזק. שנזכה בקרוב בימינו לתחיית המתים ולביאת משיח צדקנו במהרה בימינו
אמן.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

